

KEMALİZM, STALİNİZM VE TÜRK SOLU

RONİ MARGULİES

Kemalizm, Stalinizm ve Türk Solu

Roni Margulies

sosyalist işçi'nin özel ekidir

“On sekiz yaşında iken bir Anarşist idim. Yüksek bir makam sabibini veya herhangi bir kıdemli adamı yere sermek en büyük emelimdi. Sonradan bir ihtilalin başına geçmek ve balt kitlelerini bir rüzgârın bir ormanı dalgalandırışı gibi harekete getirmek istedim. Otuzunda bunların hepsinden vazgeçmiş, biçbir şeye inanmaz olmuş ve kendimi cismanî bazlara terk etmiştim. Fakat etin bu iltibabından rubun başka türlü bir iltibabıyla uyandım. Mistik bir sevda canevimi bir yangının alevi gibi sarmıştı. (...) İşte millet aşkına ben bunlar arasından vasil oldum ve bu aşk yolunda can vermeği o vakit cana minnet bildim. Lakin, bu yeni dinde kendime peygamber gene kendim idim. Onun için rubum imamsız kalan cemaat gibi perişandı. Ne vakit ki, Anadolu yaylalarının ötesinden, O’nun sesini duydum, nur ile ateş, vecd ile humma arasındaki farkı o vakit bildim. Ancak bu millet mürşidinin emri altındadır ki, kısır bir ateşle beybude yere yanıp tutuşmaktan ve yıpratıcı ibtilaçlar içinde beybude yere kıvranıp durmaktan kurtuldum. Rubum, bemen ilabî diyebileceğim bir nizam içine girdi. Eyvah, böyle bir nizamdan mabrum kalmış serseri rublara!”

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Ergenekon: Milli Mücadele Yazıları,
Remzi 1973, s. 227-8

Giriş

Türkiye solunun tanımlayıcı özelliği, harcının temel unsuru, sosyalizm değil, milliyetçiliktir. Türkiye’de 1923 sonrasında hemen hemen hiçbir siyasi düşünce akımı Kemalizm’den ve dolayısıyla milliyetçilikten tümüyle azade olmadığına göre, solun da bu özelliği paylaşmasında şaşacak bir durum olmadığı düşünülebilir. Ancak, Marxizm’e dayandığını iddia eden bir hareketin milliyetçilikten tümüyle uzak olmasını beklemek de doğal olacağına göre, Türk solunun milliyetçiliği, zaman zaman azgın milliyetçiliği, “sorunlu” bir konu olarak incelenmek zorundadır. Evet, Kemalizm’in etki alanına şu veya bu ölçüde girmemiş hareket Türkiye’de yok gibidir, ama solun bir istisna olması gerekirdi. Niye olmadığı, olmadığı, bu broşürün konusudur.

Sosyal demokrat solun milliyetçiliğinde şaşılacak bir şey yoktur. En azından, Birinci Dünya Savaşı’nın hemen öncesinde Avrupa ülkelerinin ulusal parlamentolarında sosyal demokrat milletvekillerinin “kendi” ülkelerinin savaş bütçesi lehine oy kullanmaları ve sosyal demokrasi ile sosyalizmin yollarının ayrılmasından bu yana yoktur. Tony Blair’in Margaret Thatcher’dan daha az milliyetçi olmadığı, İşçi Partisi hükümetlerinin İngiltere’yi Muhafazakâr Parti hükümetlerinden daha çok sayıda emperyalist savaşa soktuğu her İngiliz’e malumdur.

Öte yandan, Avrupa’nın herhangi bir ülkesinde sosyal demokrat bir başbakan veya muhalefet partisi başka-

nının kendi ülkesindeki bir azınlık hakkında atıp tutmasını, askeri bir darbeye olumlu gözle bakmasını ve hatta göz kırpmasını, yabancı düşmanlığını ince bir sanat haline getirmesini düşünmek zordur. Türkiye’de ise, CHP sayesinde bu durumu sık sık gözlemliyoruz. Ama bunda da şaşılacak bir şey yoktur. CHP, parti üyelerinin de sık sık vurguladığı gibi, Mustafa Kemal’in partisidir, Kemalizm’in bekçisidir.

Sosyal demokrasiyi bu broşürün dışında bırakacağım; “sol” olmadığını düşündüğüm için değil, konu milliyetçilik olduğu için. Son tahlilde çünkü, sosyal demokrasinin milliyetçiliğini anlamak zor değil. Sosyalist solun, devrimci solun milliyetçiliği ise daha sorunlu bir konu.

Yurtseverlik, ulusalcılık ve milliyetçilik

Her yıl 1 Mayıs gösterilerinde, koca koca kortejler, ellerinde kocaman Türk bayraklarıyla caddede yerlerini alır. Gün, uluslararası **işçi** günüdür; kortejler Türk-İş’e, Türkiye **İşçi** Sendikaları Konfederasyonu’na bağlı sendikaların kortejleridir. Bunların yakınında, **İşçi** Partisi adını taşıyan bir partinin daha küçük korteji yürür. Ellerinde Türk bayrakları dalgalanır, pankartlarında Mustafa Kemal portreleri vardır. İsimlerinde “Devrimci”, “Halk” ve “Kurtuluş” gibi kelimeler olan bir dizi daha da küçük partinin taşıdığı flamalar arasında kalpaklı Mustafa Kemal ile Lenin’in aynı flamada yanyana resimlerini görmek bile mümkündür.

Türk solunda, “İşçi sınıfının vatanı yoktur” diyen Karl Marx’a nazire yaparmışçasına, **Vatan** veya **Yurtsever** adlı gazeteler çıkar; ‘ulusal onur’ kavramı önemli bir yer tutar, ‘satılmış’ ve ‘işbirlikçi’ burjuvazinin koruyamayacağı ulusal onurumuzu en iyi işçi sınıfının koruyabileceği anlatılır; ‘ulusal değerler’ savunulur, asker cenazeleri kaldırmak ve parti bürolarına Türk bayrağı asmak gerektiği iddia edilebilir; ülkenin **komünist** partisinin gençlik gazetesinin adı **İlerici Yurtsever Gençlik** olabilmıştır; çoğu parti ve örgütün adı Komünist/Sosyalist/İşçi/Köylü kelimeleriyle değil, “Türkiye” kelimesiyle başlar ve bunun böyle olması doğal ve doğru karşılanır.

‘Anekdot’ düzeyindeki bütün bu göstergeler, anekdot düzeyinde kalsa önemsenmeyebilir; yanlışlık olmuş diye düşünülebilir, söylemde dikkatsizlik olarak yorumlanabilir. Ama somut siyaset düzeyinde yansımalarına bakıldığında, bir hata olmadığı açıktır.

Yıllardır her milliyetçi taşın altından çıkan, her cinayet, bombalama ve darbe planına bulaştığı herkesçe bilinen bir grup subay ve emekli subay ve bunların sivil uzantıları 2008 yılının Mart ayında tutuklandığında, Türkiye Komünist Partisi’nin tepkisi şöyle oldu: “AKP’nin Erge-
nekon adı verilen kontrgerilla örgütlenmesinin uzantısı çeteye yönelik operasyonu hükümetin liberal rüzgârına sağdan ve soldan üfleyenler tarafından büyük bir tezahüratla karşılandı... bu operasyonun daha ağırlık taşıyan yanının ülkede yaratılmak istenen atmosfer olduğu [anlaşıyor]... Veli Küçük, Kemal Kerinçsiz gibi isimle-

rin içinde bulunduğu çoğu doğrudan ABD tezgâhında yetişmiş ‘ulusalacı’ gruba yapılan operasyon ÷lkede esmesi istenen liberal-işbirlikçi rüzgârı kuvvetlendirecek. Operasyon bu kişilerden ziyade girilecek sürece gösterilecek yurtsever tepkileri bertaraf etmeyi hedefliyor”. Operasyonun yurtseverliğe ve yurtseverlere zarar vereceğini düşünene ve derin devletin önde gelen isimlerinden biri olan emekli bir jandarma tuğgeneralinin cezaevine girmesinden bu nedenle üzüntü duyan bir komünist partisidir Türkiye’deki!

Ergenekon Operasyonu’ndan bir yıl kadar önce, bir askeri darbe için toplumsal destek ve kitle tabanı oluşturmak amacıyla örgütlenen Cumhuriyet mitingleri hakkında Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) řu tepkiyi gösterdi: “... Ankara’da yapılan miting, yüz binlerce yurttaşın laik Cumhuriyet ve demokrasi yönündeki taleplerini demokratik bir biçimde ifade etmesiyle Türkiye tarihinde... yerini almıştır. Burada toplanan yurttaşların duyarlılığını paylaşıyoruz... Miting aracılığıyla duyarlılıklarını ifade eden yüz binlerin sesini biz de paylaşıyor ve bu sese kulak verileceğini umuyoruz”.

Aynı mitingler hakkında, Tabipler Birliği “14 Nisan mitinginin geniş bir katılımıla gerçekleşerek, laiklik konusundaki toplumsal duyarlılığın bir kez daha ve güçlü bir sesle dile getirilmiş olması sevindiricidir” derken, bayrak ve Atatürk denizleri şeklini alan mitingler hakkında Türk solunun partileri ve örgütleri de, emek örgütleri de benzer tepkiler gösterdi.

Mitinglerle aynı günlerde, Cumhurbaşkanı seçimi yaklaşırken, Genelkurmay 27 Nisan 2007 gecesi bir muhtıra yayınladı. Ordunun yasalar ile kendine düşen görev ve yetkileri kullanmaktan çekinmeyeceği ifade ediliyor ve “Cumhuriyetimizin kurucusu Ulu Önder Atatürk’ün, ‘Ne mutlu Türküm diyene!’ anlayışına karşı çıkan herkes Türkiye Cumhuriyeti’nin düşmanıdır ve öyle kalacaktır” deniliyordu. Bu muhtıra karşısında, Türkiye Komünist Partisi’nin dediği şu oldu: “Genelkurmay Başkanlığı’nın [açıklamasını] ‘meşruiyet’ açısından değerlendirmek, konuyu asker-sivil ya da seçilmişler-atanmışlar ikilemi içersine hapsetmek yanlıştır... Konu, TSK’nın seçimle işbaşına gelmiş bir hükümete ve parlamentoya müdahalesi ekseninde ele alınmamalıdır...”.

Bayrak ve asker karşısında yelkenlerin suya inmesi, Türk solunun hem geleneksel hem güncel özelliği.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında askerlik yaptığı ordu-
dan anılarında söz ederken, eski tüfek Mihri Belli o ordu-
nun Kurtuluş Savaşı’nda savaşmış ordu olduğunu, “bu-
günkü” ordudan farklı olduğunu anlatır. Yine de, Belli
1960’larda “yurtsever” subayların “ilerici” bir darbesini
beklemekte olduğu gibi, 2003 yılında “Türkiye yurtse-
verliği nedir?” başlıklı bir makalesinde şöyle der, “...biz
Türk ordusunun, Kurtuluş Savaşımızın geleneğine sadık
kalarak Wolfowitz gibilerini [yani Türkiye’yi Amerika’nın
yanında Irak, İran ve Suriye’ye karşı savaşa sokmaya ça-
lışan emperyalistleri] düş kırıklığına uğratmaya devam
edeceğine inanıyoruz. Bunu umuyoruz.” Tıpkı 1971’de

“ilerici bir darbe” bekleyen Mahir Çayan ve arkadaşları gibi; tıpkı 27 Nisan 2007 e-muhtırasını yorumlarken ordunun “yurtsever ve aydınlanmacı” birikiminden söz eden günümüz Türkiye Komünist Partisi gibi.

TKP Merkez Komitesi'nin 28 Nisan tarihli açıklamasında şöyle denir: “Türkiye Komünist Partisi'nin ‘asker düşmanı’ olmadığı, orduda küçümsenmeyecek bir yurtsever ve aydınlanmacı birikimin bulunduğunu düşündüğü açıktır”. İşçi Partisi başkanı Doğu Perinçek Diyarbakır'daki Cumhuriyet mitingine herkesi şu sözlerle davet eder: “Sayın Genelkurmay Başkanımız Org. Büyükanıt... Harp Akademileri'nde Türk Ordusu'nun hangi mevzide hangi edayla durduğunu bir daha ilan etti. Avşar Beyleri türküsünde, ‘Karşıda düşmanların bakışıp durur’ diyor ya, karşıdaki düşmanı da, bakışını da saptadı. ABD'nin de NATO'nun da adını koydu. Komutanın tavır sakın, ancak duruşu kararlı. Milletimize güven verdi”.

Türk Silahlı Kuvvetleri'ne duyulan bu göz yaşartıcı güven en veciz ifadesini tam 40 yıl önce İlhan Selçuk'ta bulmuştu: “Nerede ordu sosyalist akımın yanında ise orada sosyalizm gerçekleşiyor, nerede karşısında ise orada faşizm galip geliyor. Ordunun milliyetçi güçler safında yer alacağı konusunda tereddüde düşen sosyalist akım başarıya ulaşamaz. Türkiye’de milli kurtuluş savaşı geleneğinde bir ordu var. Türk ordusunun Türkiye’deki sosyalist akımın anayasa çerçevesi için de teminatı olacağına inanıyorum.”¹.

¹ “Devrim stratejisi üzerine açık oturum”, Ant dergisi, sayı 56, 23.01.1968.

Türk solunda “ulusalcılık” diye bir kavramın icat edilmesine ihtiyaç duyulmuş olması, zaten tüm diğer verilerden bağımsız olarak bir sorun olduğunun göstergesidir. Solun bir kesimi has milliyetçilerden, has faşistlerden ve has darbecilerden kendini ayırdedebilmek için Arapça kökenli bir kelime yerine eşanlamlı öztürkçe bir kelime uydurmak zorunda kalmıştır. Burada açıklanması gereken, gerçekte has milliyetçilerden ayırılması imkansız olan bir hareketin varlığı değil, bu hareketin niye kendini has milliyetçilerden ayırdetmek ihtiyacı hissettiği, niye kendini solcu zannettiğidir. “Ordunun milliyetçi güçler safında yer alacağı” makul bir düşüncedir. Ama “Ordunun milliyetçi güçler safında yer alacağı konusunda tereddüde düşen sosyalist akım başarıya ulaşamaz” düşüncesini savunan bir kişi, bu düşüncesini niye “sosyalizm” bağlamında savunabilmektedir, niye görüşlerinin “sosyalizm” çerçevesinde yer aldığını düşünebilmektedir? Ve başkalarınca da niye onyıllarca “sosyalist” olarak algılanabilmektedir?

Kısa cevabın iki ayağı var. Birincisi, Kemalizm’in işgalci güçlere karşı bir Kurtuluş Savaşı vermek zorunda kaldığı için zaman zaman anti-emperyalist bir söylem kullanmış olması ve solculuğu anti-kapitalizm olarak değil anti-emperyalizmden ibaret olarak anlayanların Kemalizm’i (ve dolayısıyla kendilerini) solcu olarak değerlendirebilmesi.

İkincisi, Sovyetler Birliği’nde Stalin döneminde Marxizm’in milliyetçiliği içeren bir şekilde yeniden ta-

nımlanmasıyla birlikte, dünyaya sınıfsal değil ulusal gözlüklerle bakanların, yani sosyalizmi anti-emperyalizme indirgeyenlerin ve kapitalizm ile hiçbir sorunu olmayanların da solcu olarak kabul edilebilir hale gelmesi.

İki muhtemel itiraz

Milliyetçiliği ve anti-emperyalizmi Mustafa Kemal'den, Marxizm'i de Stalin Rusya'sından öğrenen bir solun bu ikisini ne denli kolaylıkla bir araya getirdiğini incelemeden önce, iki muhtemel itirazı aradan çıkarmak gerek.

Yukarıda Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve İlhan Selçuk'tan alıntılar var. "Sol" hareketten söz ederken, sosyal demokrasiyi dışarıda bırakıp onun hemen solundan en sola kadar geniş bir yelpaze ele alındığında bile, bu iki ismin dahil olup olmayacağı tartışma konusu edilebilir. Yakup Kadri'nin gençliğinde "bir ihtilalin başına geçmek ve halk kitlelerini bir rüzgârın bir ormanı dalgalandırışı gibi harekete getirmek" istediğini bilen bile pek az olsa gerek. Ne var ki, ikisi de Türk solundaki ilginç ve önemli bir olguya işaret eden bir özelliğe sahip.

Yakup Kadri 1930'ların *Kadro* dergisinin, İlhan Selçuk ise 1960'ların *Yön* dergisinin önemli isimlerinden. Türk solunun en etkin ve nüfuzlu üç dört yayınından ikisi olan bu dergiler, kendilerini aslen Kemalist olarak tanımlayanlarla aslen sosyalist olarak tanımlayanların ortak bir düşünce platformunda ne kadar kolay buluştuklarının, birlikte ne kadar uyumlu çalıştıklarının ve iki grup arasında hiçbir düşünsel çalkantı yaşamadan ne

kadar sorunsuz geçiş yapılabildiğinin eşsiz göstergeleri. **Kadro** ekibinin kurucu üyesi ve ruhu olan Şevket Süreyya Aydemir'in Moskova'da Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde okuduktan ve 1920'lerde TKP merkez komitesi üyeliği yaptıktan sonra Kemalizm'in daha da seçkinci, merkeziyetçi, tepeden inmece bir sürümünün teorisyenliğini yapması; Vedat Nedim Tör'ün aynı yıllarda TKP Genel Sekreterliği'ne kadar yükseldikten sonra **Kadro**'nun kurucu nüvesine dahil olması ve ardından Kemalist devletin kültür politikalarının önemli bir ismi olması çok da garip, çok da tutarsız değildir.

Yön dergisi ise, 1961-67 yıllarında Kadro'dan çok daha kapsamlı bir biçimde Türk solunun en geniş yelpazesini hiçbir temel çatışma yaşanmadan bir araya getirebilmiştir. Derginin kurucusu, yayın yönetmeni ve başyazarı Doğan Avcıoğlu, "Türk ordusu ne Batı'daki örnekler gibi kiralanmış askerlerle ne de gene bazı Batı ülkelerinde olduğu gibi kumanda kademelerinde sadece ve sadece belli asalet sınıflarından harp okuluna alınmış, yetiştirilmiş insanlardan teşekkül etmiştir. Kısacası Türk ordusu halkın ordusudur, halk ordusudur. İlericiliği, Atatürkçülüğü buradan gelir" der.² Avcıoğlu'nun bu sözlerine belki derginin tüm yazarları ve Yön Bildirgesi'nin tüm imzacıları katılmıyordu. Ama yine Avcıoğlu'nun ifade ettiği "Sosyalizm, hürriyet düzeni içinde hızla kalkınmak isteyen memleketimiz için tek çıkar yoldur" görüşüne hepsinin katıldığı, sosyalizmi hepsinin bir kalkınma

2 "Sosyalist Gerçekçilik", **Yön**, Sayı 39, sf. 20.

modeli olarak düşündüğü tahmin edilebilir.

Günümüzde de farklı değil. Attila İlhan 10 Mart 1999 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde şöyle der: “*Yön* dergisinin -hiç olmazsa- beş yıllık serüvenindeki ‘köşe taşları’ yazıların yeniden yayınlanması; hem Sosyalist, hem Kemalist, hem Türkçü kesimden ‘Ulusal Solcular’ın, fevkalade mütecessis ve faal oldukları bugünlerde yayınlanması, ne büyük bir hizmet olurdu!”

Kısacası, Şevket Süreyya’ya ve Doğan Avcıoğlu’na itiraz edilmeyecekse, Yakup Kadri ve İlhan Selçuk’a da edilmemesi gerekir. Bunların hepsi, Türk solunda Kemalizm ile sosyalizm arasındaki çizginin ne kadar muğlak ve geçirgen olduğunu simgeleyen isimlerdir.

İkinci muhtemel itiraz, solun günümüzdeki bayrak, asker ve Atatürk düşkünlüğünün temel bir eğilim olmayıp günümüz koşullarından, yani AKP’nin hükümet olmasından kaynaklandığı şeklini alabilir. İslami bir geleekten gelen ve seçmenlerin yarıya yakınının oylarını alan bir hükümet karşısında, solun çaresizliğe kapıldığı, bu nedenle darbe girişimlerine karşı sessiz kaldığı, darbecilerden çok darbe karşıtlarına öfke duyduğu, silahlı kuvvetlerden medet umduğu düşünülebilir. Halkın tercihlerine karşı Genelkurmay’ın tercihlerini benimsemenin ilginçliği bir yana dursun, yukarıda gördüğümüz ve aşağıda göreceğimiz gibi, solun asker ve Atatürk merakı yeni değildir, Necmettin Erbakan ve Tayyip Erdoğan hükümetleri döneminde ortaya çıkmamıştır, 1920’lere kadar uzanan teorik kökleri vardır.

Şimdi solun, suyunu Kemalizm'den ve Stalinizm'den alan bu köklerine dönelim.

Kemalizm'den Türk soluna

Mihri Belli, Marxizm'e nasıl vardığını şöyle anlatır: “Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı'nın başına geçmek üzere Samsun'a çıkışının tarihi olan 19 Mayıs'ın Gençlik Bayramı olarak ilk kutlanması 1935 yılında oldu. Okullar ve spor kulüpleri İstanbul'da Fenerbahçe Stadyumu'nda toplandılar. Geçit merasimi orada yapılacaktı. Kolej jimnastik takımı olarak biz de oradaydık. Kol başında ben vardım ve kocaman bir Türk bayrağı taşıyordum... Geçit resminde bizim yerimiz gerilerdeydi. Geldiler, 'Bayrağın başta geçmesi gerek, bayrağı ver' dediler. 'Bayrağı vermem... Bayrağı biz taşıyoruz' dedim ve direndim... Sonunda... razı oldular. Evet o ilk gençlik bayramında ayyıldızlı al bayrağı kol başında taşıyan ben oldum... O dönemin ulusal gururunu körükleyen sloganlar, bizim duygularımızı da ifade ediyordu. Okul arkadaşlarım için aynı şeyi söyleyemem ama o ulusal gurur beni derin bir anti-emperyalist görüşe vardırdı. Oradan da Marksizme zaten bir adım...”³

Yine Mihri Belli 1999'da yayınlanan anılarında şöyle der: “1968'de SBF'de verdiğim 'Türkiye'de karşıdevrim' konulu konferansta Kurtuluş Savaşı ruhuna bağlılık anlamında 'Kemalistlik ile Marksizm arasında aşılmaz duvar yoktur... diye söze başlamış[tım]... Tekrar ediyorum:

³ Yunus Emre'den... s. 51

tutarlı bir Türk yurtseveri, bugünkü dünyada ve Türkiye gibi bir toplumda yurtseverliğine gölge düşürmeyecekse mutlaka, er geç çağımızın devrimci düşüncesini, yani Marksizm'i benimsemek zorundadır".⁴

Yukarıdaki "bayrak" alıntısında anlatılan şema, yani ulusal gururdan anti-emperyalizme ve oradan Marxizm'e geçiş, bir dil sürçmesi veya genç Belli'nin kendine özgü tesadüfi bir gelişme değil. Marxizm zaten ulusal gururun, yurtseverliğin doğal sonucu; yurtseverler Marxist olmak zorundadır, Marxistler yurtseverdir. Ulusal bayrağı elinden bırakmayan, en önde taşımak için mücadele verenler er veya geç Marxist olacaktır; Marxistler de zaten ulusal bayrağı en önde sallayanlardır. (Alıntının alındığı makalenin adı da "Bayrak" zaten).

Bu makalede Belli'nin sözünü ettiği yurtseverlik, "Türkiye" yurtseverliği, ama ordu, "Türk" ordusu. Zaten birkaç satır sonra bu ilginç çelişki yine başgösteriyor, kaçınılmaz olarak: "Laiklik, demokratik devrimin ayrılmaz unsurudur. Ama o devrimin başka unsurları da var. Ulusun egemenliği gibi, vatanın bölünmezliği gibi..." Lenin'i altmış yetmiş yıl önce, pek çoğumuz daha doğmamışken okumuş olduğunu varsayabileceğimiz bir "Marxist" nasıl "vatanın bölünmezliği"nden söz edebilir? Mihri Belli, Lenin'in "ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı" kavramına ve "ayrılma hakkı dahil" ibaresine hiç rastlamamış olabilir mi?

Amerika'nın Irak'a saldırısına ve süregelen işgale kar-

⁴ *İnsanlar Tanıdım.*

şı dünyanın dört bir yanında milyonlar, ya çok temel insancıl duygular ya Amerikan emperyalizmine dünya ölçeğinde direnmek gerektiği anlayışı, ya da bu ikisi arasındaki geniş yelpazenin herhangi bir noktasından itiraz ederken, Mihri Belli'nin itirazı şöyle: “ABD ile beraber hareket etmek, uydu Kürt devletinin kurulmasına hizmet olmuyor mu? Bu amaçla Irak’a asker sevk etmek Türkiye’nin ulusal çıkarlarını savunan bir yurtsever politika olarak savunulabilir mi?”⁵. Yani bir “ulusal çıkar” olsa (petrol, ihaleler, toprak?), Türkiye’nin Irak’a girip Amerika’ya yardımcı olmasına Belli’nin itirazı olmayacak. Ya da Paraguaylı olsa Belli, yine itiraz etmeyecek, kendi yurdu tehdit altında olmadığı için. Belli, anti-emperyalizmi “Türkiye’nin ulusal çıkarlarını savunan bir yurtsever politika” olarak anlıyor. Marxizm’e ve komünistliğe kapitalizm eleştirisinden, dünya işçi sınıfının çıkarlarını savunma isteğinden değil, ulusal gururdan, yurt ve vatan sevgisinden ulaşıyor.

Dünyada, Türkiye dışında, devletin silahlı kuvvetlerini devrimci bir dönüşümün öznesi olarak gören kimse kalmış mıdır acaba? Emperyalizme, anti-kapitalist bir temelde değil, sadece “benim” yurdumun çıkarları temelinde karşı çıkan bir “Marxizm”in yaşamını sürdürdüğü bir yer Türkiye sınırları dışında var mıdır acaba?

Sanmam. Ama Türkiye’de var olduğu kesin. Mihri Belli ile sınırlı olmadığı da kesin.

Şöyle bir sahne düşünün. Yıllardan 1969, günlerden

⁵ *Yunus Emre’den...* s. 20

10 Kasım. Ankara'da Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nin önünde tüm solcu öğrenciler, Fikir Kulübü üyeleri, Dev-Genç üyeleri birikmiş. Saat 9'u 5 geçe "bütün fabrikaların düdüklere ve devlet dairelerinin sirenleri hep bir ağızdan ötmeye başlayınca Fakülte'nin önünde büyük bir huşu içinde saygı duruşuna geçmiştik. O sırada caddede bir adamın, saygı duruşuna uymayarak yürüdüğünü gördük... Adamın Ata'ya yaptığı bu saygısızlığa karşı çok öfkelenmiştik, ama yeni bir saygısızlık yapıp saygı duruşunu bozamıyorduk... Fabrika düdüklere susar susmaz ok gibi yerimizden fırladık..." Ve adam eşek sudan gelene kadar dövülür. Aynı gün, Anıt Kabir ziyaretinden sonra, solcu öğrenciler polisi kandırarak Ulus'taki eski Meclis binasına yürür. Burada "anti-emperyalist bir bildiri okunacaktı. Çünkü eski Meclis, 'bağımsızlık' savaşı veren 'anti-emperyalist' bir meclisti. MDD'ci gençlik kendi seleflerini bu Mecliste bulduğunu gösterecek, bu münasebetle Atatürk'ün yolundan gidildiğine ilişkin bir mesaj verilmiş olunacaktı".

Bunun birkaç ay öncesinde, Yargıtay Başkanı İmran Öktem'in cenazesini şeriatçılar basınca, "bütün yargı organı üyeleri, bütün üniversite öğretim üyeleri ve neredeyse bütün devlet erkanı", "gericiliği kınamak" için bir yürüyüş yapar. Sol sevinç içindedir: hep bekledikleri "asker sivil aydın zümre", yani "milli burjuvazi", sokağa dökmüştür. Yürüyüşe "Fikir Kulüpleri Federasyonu da bütün gücüyle katıldı". Yürüyüş nerededir? Anıt Kabir'e elbet! Ne var ki, bir grup devrimci genç, Vietnam'dan

sonra Ankara'ya atanan Amerika büyükelçisi Kommer'i üniversiteye kabul eden ODTÜ rektörü Kemal Kurdaş'ı "bu kutsal mekâna" sokmamaya çalışır. Gençlerin arasında Mahir Çayan, Münir Aktolga, Cengiz Çandar, Atıl Ant gibi isimler vardır. Aynı kitle bir ay sonra da Tandoğan Meydanı'nda 19 Mayıs bayramını kutlamak için harekete geçer.

Paris sokaklarında öğrenciler, "*Cours camara-de, le vieux monde est derrière toi!*" (Koş yoldaş, arkanda eski dünya var!) diye bağırırken, "*Tout est possible*" (Her şey mümkün") şiarıyla *yeni* bir dünya için mücadele ederken, Ankara ve İstanbul'daki devrimci gençlerin elli yıl önce bir Osmanlı paşasının Samsun'a çıkışını kutlaması ne kadar ilginç! Sorbonne Üniversitesi'nin duvarlarına "*Soyez réaliste, demandez l'impossible*" (Gerçekçi olun, imkânsız talep edin) yazılırken, Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin duvarına "Ya istiklal, ya ölüm" yazılmış olması ne kadar anlamlı. Dünyanın geri kalanında ne olursa olsun, Murat Belge'nin ifadesiyle, Türkiye'de "hedef anti-emperyalizmdi. 'Tam bağımsız ve gerçekten demokratik' Türkiye için 'ordu-gençlik elele' verecek ve 'milli cephe' buluşacaktı".

"Ya istiklal, ya ölüm" sloganının yazıldığı 1960'lara gelindiğinde, Mihri Belli yeni kuşak devrimci gençlerin derin saygı duyduğu bir 'eski tüfek'tir. Oral Çalışlar'ın bir diğer eski tüfek, Hikmet Kıvılcımlı için söyledikleri Belli için de geçerlidir: "Eski kuşak devrimcilere çok

saygı gösterir, onların geçmiş deneyimlerini dinlemekten doyumsuz bir zevk alır, tecrübelerinden ders çıkarmaya çalışırdık”. Dünyanın her yanında enternasyonalist bir hareket olan 1968 hareketinin Türkiye’de “milli” (dönemin söylemiyle “millici”) bir hareket olmasında bu derslerin rolü tartışmasıdır.

Ankara’da 20 Mayıs 1969 akşamı gerçekleşen bir toplantı, eski ile yeninin sürekliliğini sağlayan iletken bir menteşe gibi simgesel önem taşır: “O akşam, Mihri Belli devrimci hareketin önde gelen isimlerini bir arada topladı. Belli’nin annesinin Kızılay civarındaki Çelikkale Sokak’taki evinde toplanan kişiler aklımda kaldığı kadarıyla şunlardı: Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, Doğu Perinçek, Gülten Çayan, Yusuf Küpeli, Cengiz Çandar, Mustafa Lütfü Kıyıcı, Tarık Almaç, Mustafa Kemal Çamkıran, Gün Zileli, Ömer Özerturgut, ben”⁶.

Toplantılar, görüşmeler, konferanslar bir yana, Mihri Belli yeni kuşağın “gerekli” dersleri çıkarmasını **Türk Solu** dergisi ile sağlar. Belli’nin yukarıda sözü geçen ‘Türkiye’de karşıdevrim’ konulu SBF konferansı, derginin 4 Şubat 1969 tarihli 64. sayısında tümüyle yayınlanır örneğin. Aynı sayının başyazısında şu sözler vardır: “Öteki ülkelerin tarihinde görülen, asker tarafından bastırılan halkçı, ilerici hareketler bizim tarihimizde yoktur. Ve bu gerçek, bizim, ilericiler olarak Türk Ordusuna karşı tutumumuzun Batı anti-militaristlerinin tutumunun tam kar-

⁶ **Çalışlar**, s. 118-119. Aynı toplantıyı anılarında (Zileli, s. 308-312) Gün Zileli de anlatır.

şıtı olmasını gerektirir". Şubat 1968'de 15. sayının başyazısı "Her devrim milli bir yol izler" başlığını taşır ve şu sözlerle biter: "Biz TÜRKİYEÇİYİZ... TÜRK SOLU'nun açısı, Türkiye'nin çalışan insanının açısıdır. Biz her olaya, her akıma, her çevreye bu açıdan bakarız, her şeyi bu açıdan değerlendiririz". Derginin Mayıs 1969 tarihli 78. sayısının kapağında, büyük harflerle, "MUSTAFA KEMAL GELİYOR" yazar. Bir yıl önce, 1968 Mayıs'ında derginin kapağı "Atatürk ve 27 Mayıs"tır. Derginin önde gelen yazarları arasında Mahir Çayan da vardır.

1968 hareketi, Belli'nin annesinin evindeki toplantıdan sonra bölünür; önce ikiye, sonra pek çok parçaya. Günümüz örgütlerinin hemen hepsi köklerini o bölünmelerin şu veya bu tarafına dayandırır. Hareket bölünür, ama Mihri Belli'nin Kurtuluş Savaşı'ndan bu yana taşıdığı ders öğrenilmiştir, bölünmelerin tüm taraflarında ortak payda olarak varlığını sürdürür. Ve Kemalizm'le Stalinizm'in oluşturduğu o mide bulandırıcı çorba ta günümüze kadar gelir. Günümüzde en saf ve katıksız şekliyle, kantarın topuzunu tümüyle kaçırmış şekliyle Doğu Perinçek'in İşçi Partisi'nde yaşamaktadır, ama bazen biraz tuz, bazen biraz biber eklenmiş şekliyle hâlâ Türk solunun özünü oluşturmaktadır.

Stalinizm'den Türk soluna

Mihri Belli, düşünce ve siyaset dünyası önce Kurtuluş Savaşı ve Kemalist "devrimler", sonra Stalinist bürokrasinin egemenliği altındaki Sovyetler Birliği tarafından şekillen-

dirilmiş, bu ikisini birlikte ve tamamlayıcı unsurlar olarak algılayan bir “komünist”tir. Bu özelliklerini TKP genel sekreteri ve daha sonra Kadro ekibinin üyesi Vedat Nedim Tör’le, komünist ve daha sonra *Kadro* dergisi yöneticisi Şevket Süreyya Aydemir’le, Nazım Hikmet’le ve gençlik döneminin tüm komünistleriyle paylaşır.

Vedat Nedim’le Şevket Süreyya, Mihri Belli’den daha tutarlı, daha dürüst aydınlardır. Düşüncelerinin mantıksal sonucunu çıkarır, komünizmden vazgeçer, *Kadro*’yu yayınlarak Kemalizm’in radikal sol kanadını oluşturmaya soyunurlar. Ama önemli olan, Belli ile Aydemir arasındaki bu fark değil, her ikisinin ve aynı dönemde dünyanın dört bir tarafındaki binlerce komünistin nasıl olup da komünizmi milliyetçiliğin ilerici bir türü olarak görebilmiş olduklarıdır.

Cevap, Stalinist bürokrasinin 1920’lerin sonlarından, 1930’ların başlarından itibaren kendi çıkarları doğrultusunda yeniden formüle etmeye başladığı “Marxizm”de yatar. Bürokrasi, iktidarını pekiştirme sürecinde, önce ‘gerçekleşerek’ dünya devriminden vazgeçmiş ve tek ülkede “sosyalizm”i inşa etme yöntemi olarak ulusal kalkınma ve sanayileşme hedefini öne çıkarmıştır. Ardından ve buna uygun olarak, milliyetçiliği Marxizm’in içsel ve doğal bir unsuru olarak teorize etmiştir. Marxist literatüre, bu tarihten itibaren, on yıl öncesinde hiçbir Marxist’in tanıyamayacağı, 70 yıl öncesinde “İşçi sınıfının vatanı yoktur” diyen Marx’ın kendisini dehşet içinde bırakacak bir “vatan, millet” söylemi girmiştir. İlginç-

tir, komünistlerin övgü vesilesi ettiği gibi, İkinci Dünya Savaşı'nda SSCB'nin Alman faşizmini yenmekte başrolü oynadığı doğrudur, ama Stalinist bürokrasi Sovyet halkını anti-faşizm temelinde değil, “Büyük Yurtsever Savaş” için seferber etmiştir. “Yurtsever” olmanın “iyi” bir şey olduğu, komünistlerin iyi yurtseverler olduğu, Türkiye’de uydurulmuş değildir, Moskova’dan öğrenilmiştir.

Komünizm, 1930’lardan başlayarak, proletaryanın iktidarıyla ilgili bir şey olmaktan çıkmış, ulusal sınırlar içinde hızlı sanayileşme (“elektrifikasyon”, “trrrrrrum / trrrrrrum / trrrrrrum! / trak tiki tak!”) anlamına indirgenmiştir. Sovyet devriminin öznesi olan işçi sınıfını iktidardan uzaklaştırarak kendi iktidarını kuran ve büyük kapitalist ülkelerle rekabet içinde olan bir egemen sınıfın temel ihtiyacı, doğal olarak, içe kapanmak, ekonomisini hızla geliştirmek ve silahlanmaktır. Bunun gereklerinden biri sömürü oranlarını, iş disiplinini, üretimi artırmak için olağanüstü baskıcı bir rejimdir. Diğeri ise bu baskıyı meşrulaştıran bir ulusal gurur, “dünyaya karşı biz”, “vatanını seven komünist” söylemidir. Siyasetle 1930’larda ve sonrasında tanışan birkaç kuşak komünist, bu rejimi “sosyalizm”, bu söylemi “komünizm” olarak öğrenmiştir.

Aynı şey dünyanın her yanında o kuşak komünistlerinin başına gelmiştir elbet ve resmi Komünist Partiler bu nedenle politikalarına milliyetçiliği, söylemlerine vatan sevgisini dahil etmiştir. (Sayıları çok azalan günümüz Komünist Partilerinin politika ve söyleminde hiçbir şeyin

değişmemiş olduğunu söylemeye gerek yok herhalde).

Dünyanın her yanında aynı şey oldu, ama Türkiye’de daha da bir katmerli oldu. Yabancı ordulara karşı savaş vererek kurulan ve “muasır medeniyet” seviyesine çıkma mücadelesi veren Cumhuriyet’in ideolojisiyle, yani Kemalizm’le büyüyen bir genç, Stalinizm’in yukarıda özetlenen öğretileri karşısında hiçbir yabancılık, hiçbir rahatsızlık yaşamayacaktı elbet ve yaşamadı. Suçlamamak gerek o genci: Emperyalist Batı ülkelerine karşı duruş, milli gurur ve ulusal kalkınma telkin eden, sınıf içeriğinden yoksun, militarist ve tepeden inmecici bir “Marxizm” gerçekten de Kemalizm ile çelişmez, büyük ölçüde örtüşür.

Kemalizm, Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü ve Cumhuriyet’in kuruluşu yıllarında, yeni bir burjuva devlet yaratma sürecinin ideolojisidir. Tek ve temel anlamı ve işlevi budur. Bu ideoloji, yerli ve Müslüman ticaret burjuvazisinin kendisini egemen sınıf olarak oluşturmak ve pekiştirmek için gerekli gördüğü her şeyi teorize etmiş; ulus bilinci olmayan yerde ulus, sınır olmayan yerde millî sınırlar ve yerel bir pazar yaratmıştır. Bu arada, ülkede yabancı işgal güçleri olduğundan ve bunların olduğu yerde ulus devlet yaratılamayacağından, bir de anti-emperyalizmi andıran bir dil tutturmuştur.

Açık ki, Kemalizmin “sol” olduğunu düşünmek için, anti-emperyalizmi andıran bu dilden başka hiçbir neden yok. Demokratik mi? Eşitlikçi mi? Özgürlükçü mü? Emegın sömürüsüne mi karşı? Hiçbiri değil! Ticaret bur-

juvazisinin amaç ve taleplerini formüle eden, sonra da devletin ideolojik çimentosu görevini gören bir dünya görüşü bu sıfatlara nasıl uygun olabilir; hangi anlamda “sol” olabilir?

Kemalizm, solculuğu Stalinist bürokrasiden öğrenenler için “sol” olabilir. Solculuğu Stalinizm’in yaptığı gibi sınıfsal içeriğinden temizleyip milli kalkınma ve ulusal bağımsızlık amaçlarından ibaret bir hale getirince, Kemalizm bal gibi “sol” olarak görülebilir, Kemalizm ile sosyalizm arasındaki kalın çizgi görünmez hale gelir.

Marxizm’in ve solculuğun Türkiye’de hâlâ “yurtseverlik”, “anti-emperyalizm” ve “bağımsızlık” kavramlarıyla iç içe olduğunu, sınıf kavramına değil, “ülke” kavramına dayandığını görmek çok kolaydır. Rastgele seçersek, işte Özgürlük ve Dayanışma Partisi’nin Dev-Yol kökenli Genel Başkan Yardımcısı Barış İnce: “Gerçek anti-emperyalizm ve yurtseverlik ise solun tarihsel damarlarında mevcuttur... 68 kuşağının önderleri iddia edildiği gibi milliyetçi değil anti-emperyalisttir. İçsel bir olgu olan emperyalizme karşı savaşımında oligarşi diye nitelendirilen güçlerle tüm Türkiye halklarının ortak mücadelesini savunmuşlardır. Nitekim son nefeslerinde “kahrolsun emperyalizm” sözünün ardından “Yaşasın Türk ve Kürt halklarının kardeşliği” sözünü söylemişlerdir... Halkın kendi kaderini tayin edemediği, ülke yönetiminde hiçbir şekilde söz sahibi olamadığı, siyasetin emperyalist sistem içerisinde dizayn edildiği bir ortamda hangi demokrasiden söz edilebilir ki? Öyleyse bugün demokrat olmanın ko-

şullarından birisi de bağımsızlıkçı anti-emperyalist bir perspektife sahip olmaktadır”.

Milliyetçilik ve enternasyonalizm

Anti-emperyalizm, bir ülkenin bağımsızlığı için mücadele etmek, ülkenin bağımsızlığını engelleyen dış düşmana karşı savaş vermek anlamına gelmez. Bağımsızlık özlemine, ülkede yabancıların değil yerlilerin egemen olması için verilen savaşa, anti-sömürgecilik denir. Başta Afrika olmak üzere, dünyanın her yanında 1945 ile 1975 yılları arasında anti-sömürgeci hareketler İngiltere, Portekiz, İspanya, Hollanda sömürgeciliğine ve diğerlerine karşı başarılı mücadeleler vermiş, resmî bağımsızlığını kazanmış ve ülkeyi yöneten yabancıların yerine yerli bir egemen sınıfın oturmasını sağlamıştır.

Anti-sömürgeciliğin işi, ülke resmî bağımsızlığını kazandığı noktada sona erer. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde anti-sömürgeci hareketlerin hemen hepsi “sosyalist” bir söylem kullandığı, sömürgeci güce karşı sırtlarını Rusya veya Çin’e dayadığı ve bu iki ülkeden yardım aldığı için, bu hareketlerin Marxist ve sosyalist oldukları yanlışlığı yaygın olagelmıştır. Oysa sosyalizm, egemen sınıfın yerli veya yabancı olmasıyla değil, burjuvazi mi proleterya mı olduğuyula ilgilenir. Nitekim, Zimbabwe’den Angola’ya, Nikaragua’dan Vietnam’a, tüm anti-sömürgeci ulusal kurtuluş hareketlerinin muzaffer mücadelesi yeni ve yerli bir egemen sınıfın iktidarını kurmuştur; ama ne sosyalizm olmuştur, ne başka bir şey; emperyalizm, ka-

pitalizm ve sömürü aynen devam etmiştir. Sözüünü ettiğim ülkelerin bugünkü durumlarına kısa bir bakış ulusal bağımsızlığın anlamsızlığını, olanaksızlığını görmek için yeterlidir.

Anti-emperyalizm ise, tek bir ülkenin bağımsızlığıyla ilgili değildir ve olamaz. Olamaz, çünkü emperyalizm küresel bir olgudur, tek bir ülkenin sınırları içinde yenilebileceğini düşünmek gülünç bir hayalden ibarettir. Olamaz, çünkü emperyalizm silahlı işgal ordularından ibaret değildir, ordular yenilgiye uğratılıp kovulduğunda emperyalizm bitmez. Olamaz, çünkü üretimin küresel olduğu, hiçbir ülkenin kendine yeterli olmadığı bir dünyada, ulusal bağımsızlık uygulanabilirliği olmayan, afaki bir amaçtır. Tek bir ülkede emperyalizmin silahlı güçlerinden kurtulunabilir, ama ekonomik ve siyasi ilişkiler açısından kurtulunamaz. Bu ağ ya dünya çapında çözümlür ya da çözülmez; ulusal çözümü yoktur. Çözüm, sınıfsaldır ve uluslararasıdır.

Emperyalizm, hem ülkeler arasında silâh ve sopa zoruyla dayatılan bir hiyerarşik sıralanma silsilesi, ama hem de ve aynı zamanda ekonomik ve siyasi bir ilişkiler bütünüdür, günümüzde kapitalizmin küresel örgütlenme biçimidir. Kapitalizme karşı olmadan emperyalizme karşı olmak değirmenlerle savaşmak demektir, başarı şansı yoktur ve anti-emperyalizm anlamına gelmez.

Sadece anti-emperyalist olanlar ne komünisttir, ne de solcu. Sadece ve basitçe anti-emperyalisttirler. Sadece *yabancı* kapitalizme karşıdırlar, kapitalizme değil. Yerli

kapitalizmin devletine ve ordusuna bir itirazları yoktur, yeter ki yerli ve bağımsız olsun. Dahası, emperyalizme karşı doğru dürüst mücadele edebilmek için güçlü bir orduya gerek olacağına göre, “yerli ve bağımsız” Türkiye Silahlı Kuvvetleri’nin daha da güçlü, daha da gelişkin silahlarla mücehhez olmasını isterler. TSK’nın emperyalizme karşı bugüne kadar ne yaptığını görmüşler, TSK subaylarının nerede eğitim aldığını zannederler, TSK’nın Amerika’ya karşı kahramanca savaş açacağını mı beklerler, bilemem, ama ordunun halk nezdinde yıpranmasından üzüntü duydukları açık.

Sadece anti-emperyalist olanlar ve üstelik sadece kendi ülkeleri için anti-emperyalist olanlar, anti-emperyalizmi milliyetçiliğin kamufleji olarak kullanıyordur sadece. Milli çözüm arayanlar, komünist, anti-emperyalist filan değil, adı üstünde, milliyetçidir. Orgeneraller tutuklandığında, bu nedenle üzülürler, Amerikan parmağı ararlar. Kendilerini bu nedenle Genelkurmay’la, darbecilerle, işkencecilerle omuz omuza buluverirler. Bazen de, Doğu Perinçek, Yalçın Küçük ve İlhan Selçuk gibi, aynı hücrede yatıyor oluverirler!

Hiçbir gariplik yok bu hücre arkadaşlığında. Anti-kapitalizm içermeyen, milliyetçilikten ibaret olan bir anti-emperyalizm, dış düşmana karşı tüm milli güçlerle bir araya gelmeyi gerektirir; “milli burjuvazi” ile de, “yurtsever subaylar” ile de. Sınıf çıkarlarına değil, ülke çıkarlarına dayanan bir anti-emperyalizm, kamu işletmelerinin özel sermayeye satılmasına değil, **yabancı** sermayeye sa-

tılmasına karşı çıkar; işçi sınıfının sömürülmesine değil, **yabancı** sermaye tarafından sömürülmesine karşıdır.

Bunun ne Marxizm ile alakası var, ne sosyalizmle, ne de solculukla.

Sosyalizm, işçi sınıfının çıkarları, bugünü ve yarınıyla ilgilidir. Bu ilgi, egemen sınıfların çizdiği milli sınırları tanımaz. Sosyalistler, Türk, Yunan, Ermeni, Kürt ve Zanzibarlı işçilerin çıkarlarının ve geleceğinin aynı olduğuna inanır. Türk işçisiyle Türk işverenin, Türk işçisiyle Türk orgeneralinin hiçbir ortak çıkarı olmadığına inanır. Sosyalistler, Kürt işçilerinin ulusal baskı görmesine katkıda bulunan veya kayıtsız kalan bir Türk işçi sınıfının kendi özgürlüğünü de hiçbir zaman kazanamayacağına inanır, dolayısıyla “misak-ı milli sınırları”, “ülkenin bütünlüğü”, “vatanın bölünmesi” gibi kavramlar umurlarında bile değildir. “Ülke”, “vatan”, “ulus”, “bayrak” kelimeleri bizim sözlüğümüzde yoktur.

İşçi sınıfının, **Türk** değil, **dünya** işçi sınıfının çıkarları için mücadele edene sosyalist denir. Ülkesinin, ulusunun çıkarları için mücadele edene, buyrun seçin, farketmez, ulusalcı veya milliyetçi denir.

Yararlı kaynaklar

Mihri Belli, *İnsanlar Tanıdım – Mibri Belli'nin Anıları*, 2 cilt, Doğan Kitap, 1999.

Gün Zileli, *Yarılma (1954-1972)*, Ozan Yayıncılık, 2000.

Oral Çalışlar, *'68 Anılarım*, Gendaş, 2003.

Türk Solu dergisi, 1968 ve 1969'dan muhtelif sayılar (evet, bulması kolay değildir, ama sahaf dükkanlarında zaman zaman bulmak mümkündür).

Roni Margulies, *Larda Yüzen Al Sancak*, Kanat Kitap, 2007.w

- Darbeye, Ergenekon çetesine karşıysan,
- Kürt sorununda demokratik bir çözüm istiyorsan,
- Cinsiyetçiliğe ve homofobiye karşıysan,
- Küresel krize karşı mücadele etmek istiyorsan,
- Küresel ısınmaya, nükleer santrallara karşıysan

Devrimci Sosyalist İşçi Partisi'ne üye ol!

devrimci
sosyalistlere
güç ver

www.dsip.org.tr
www.sosyalistisci.org

KEMALİZM, STALİNİZM VE TÜRK SOLU
RONİ MARGULİES

sosyalist işçi'nin özel ekidir